

Ur.br: 1773-020/04-07-03/ČM

Zagreb, 4. srpnja 2003

HRVATSKA UDRUGA BANAKA

n/p dr. Zorana Bohačeka, direktora

HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA

Sektor za bankarstvo i druge financijske
institucije

n/p gospođe Mirjane Kovačić, direktorice

Poštovana gospodo,

Vežano na saznanja o nejednakom postupanju s mjenicom u platnom prometu u zemlji, dostavlja se mišljenje o načinu postupanja s mjenicom, odnosno s nalogom za naplatu izdanim na osnovi mjenice.

Praksa pojedinih banaka kojima je izmijenjen dugogodišnji način postupanja s mjenicom u platnom prometu na način da se mjenica, odnosno nalog za naplatu izdan na temelju mjenice počeo uvoditi u evidencije neizvršenih osnova za plaćanja, sukladno dispoziciji nalagodavatelja, prema mišljenju Hrvatske narodne banke nije na zakonu utemeljena.

U nastavku iznosimo razloge na kojima temeljimo svoje pravno shvaćanje odredbi Zakona o platnom prometu u zemlji i Zakona o mjenici i postupanja u naplati mjenice općenito.

Mjenica je strogo formalni vrijednosni papir za koji je Zakon o mjenici postavio vrlo jasna i precizna pravila vezana uz izdavanje i naplatu.

Smatramo da je cijela postavka Zakona o mjenici zasnovana na jasnoj odrednici da je mjenica uvijek plativa na određeni dan, nevezano na koji je od četiri zakonom predviđena načina njeno dospjeće određeno.

Zadržavanje naloga za naplatu mjenice u redosljedu, sukladno dispoziciji nalagodavatelja, ne bi bilo moguće iz razloga jer bi se naplata mjenice u tom slučaju neosnovano odvijala u određenom vremenskom intervalu, ovisno o iznosu raspoloživih sredstava na računu platitelja. Razloge nedopuštenosti uvođenja u evidenciju neizvršenih osnova za plaćanje nalazimo u nepostojanju bilo kakve, pa ni relativne samostalnosti naloga za plaćanje u odnosu na samu mjenicu. Naime, kako je mjenica vrijednosni papir, pravo koje je u njoj zapisano ne može bez papira nastati, prenijeti ni ostvariti pa je mjenična tražbina neraskidivo vezana uz samu mjeničnu ispravu. Stoga se nalog za plaćanje dan s osnove naplate mjenice (a u svojoj biti predstavlja obrazac platnog prometa) ne može na bilo koji način odvajati od same mjenice niti imati bilo kakve samostalnosti i uvoditi u evidenciju neizvršenih osnova za plaćanje.

Kada je u pitanju mjenica, teško je prihvatiti argument o apsolutno prisilno-pravnoj naravi odredbe članka 29. stavka 3. Zakona o platnom prometu u zemlji, kojom je regulirano da se nalozi za plaćanje iz članka 20. stavka 2. (dakle i nalog mjeničnog vjerovnika - primatelja sredstava na temelju naplate dospjelih vrijednosnih papira i dospjelih instrumenata plaćanja) za čije izvršenje nema pokrića na računu platitelja evidentiraju od strane banke i izvršavaju nakon osiguranja pokrića. Članak 29. stavak 2. Zakona o platnom prometu u zemlji glasi: "Naloga za plaćanje iz članka 20. stavka 2. ovog Zakona za čije izvršenje na dan valute nema pokrića na računu platitelja banka evidentira i izvršava, nakon osiguranja pokrića, prema vremenskom redosljedu primitka, ako zakonom, odnosno drugim propisom nije drugačije propisano, ili ih vraća na njegov zahtjev.", iz čega proizlazi da je mogućnost drugačijeg zakonskog uređenja predviđena i samim Zakonom o platnom prometu u zemlji.

Drugačije tumačenje, pozivajući se pri tome na propise platnog prometa kojima se uređuje postupanje s nalogima za plaćanje prije svega kao s obrascima platnog prometa, ne smatramo ispravnim.

Ako se govori o pravima imatelja mjenice, sam nalog za plaćanje tj. obrazac platnog prometa trebao bi biti sasvim irelevantan jer isti predstavlja samo tehničko sredstvo (instrument) ostvarivanja naplate mjenice.

Nameće se zaključak da odredbe Zakona o platnom prometu u zemlji, posebice odredba članka 20. stavka 2. i članka 29. stavka 3., ne mogu izmijeniti ili derogirati propise Zakona o mjenici koji propisuje postupak naplate mjenice sa svrhom ne samo postizanja plaćanja dužnog iznosa već i zaštite prava svih potpisnika na mjenici pa i prava mjeničnog dužnika.

Svako drugo tumačenje uloge i značaja naloga predstavljalo bi ugrožavanje biti mjeničnog instituta i mjenicu pretvorilo u nešto što zakonodavac prilikom donošenja Zakona o mjenici nije imao u vidu.

Pravo nalogodavca da disponira s nalogom za plaćanje danom na osnovi mjenice može se prihvatiti uvjetno i to jedino u okviru odredaba Zakona o mjenici i elemenata zadanih u samoj mjenici pri čemu se ne može ugrožavati postupak naplate mjenice predviđen Zakonom o mjenici. Kako nalog nema nikakve samostalnosti u odnosu na mjenicu ne bi se moglo zaključiti da bi se nalog mogao zadržati u evidenciji neizvršenih osnova za plaćanje.

Ukratko, postupak naplate mjenice može se odvijati samo u okviru Zakona o mjenici gdje je određeno da mjenični vjerovnik mora prezentirati mjenicu mjeničnom dužniku ili njegovoj banci, kao domicilijatu, radi isplate mjeničnog potraživanja. Ako dužnik po prezentaciji ne bi platio mjenični iznos ili ako na njegovom računu nema sredstava (što se također može uzeti kao odbijanje isplate mjenice), smatramo nužnim da se u nastavku postupka naplate mjenice nužno primjene odredbe Zakona o mjenici koje reguliraju naplatu u slučaju odbijanja mjeničnog dužnika.

Dakle, ako dužnik ne bi platio, mjenica se mora protestirati kako bi se sačuvala regresna prava prema ostalim mjeničnim dužnicima (ako ih ima) ili kako bi se pred nadležnim sudom mogla podići tužba radi prisilne naplate mjenice.

Ukoliko mjenica o dospelosti ne bude isplaćena, tada imatelj mjenice ima ona prava koja mu daje Zakon o mjenici, a to je prije svega pravo regresa. U slučaju da po mjeničnoj tražbini ne postoje regresni obveznici, svoju mjeničnu tražbinu vjerovnik tada može ostvarivati samo u sudskom postupku, a ne disponirajući svojim nalogom zadržavati mjenicu u platnoprjetnom sustavu. Također, mišljenja smo da neke banke postupaju suprotno odredbama Zakona o mjenici kada nalog kojim se obavlja naplata mjenice uvode u evidenciju neizvršenih osnova za plaćanje isključivo na temelju zahtjeva imatelja mjenice koji takav zahtjev upisuje na nalog za plaćanje, i to na mjestu koje je predviđeno za opis plaćanja. Nadalje, ukoliko banke uvode takve naloge za plaćanje u redoslijed i kod naplate mjenica koje nemaju klauzulu "bez protesta" proizlazi da takva mjenica proizvodi iste učinke kao i mjenica koja ima klauzulu "bez protesta", odnosno proizlazi da mjenični vjerovnik može disponirati pravom za koje nije ovlašten prema odredbama Zakona o mjenici. Naime, takvu klauzulu na mjenicu mogu staviti samo obveznici plaćanja po mjenici, a to su trasant, indosant ili avalist.

Slijedom navedenog, mišljenja smo da bi banka primatelj mjenice, u slučaju da na računu platitelja nema dovoljno sredstava za isplatu mjenice, postupila ispravno vrativši mjenicu podnositelju kako bi se istome osiguralo daljnje ostvarenje prava i postupka predviđenih Zakonom o mjenici.

Također, podsjećamo da je mjenica korištena kao instrument osiguranja plaćanja i u vrijeme kada je poslove platnog prometa, sukladno tadašnjem Zakonu o platnom prometu u zemlji, obavljao Zavod za platni promet (dalje: ZAP) koji je vodio račune svih pravnih osoba u zemlji. U to vrijeme, kao i danas, na snazi je bio isti propis (Zakon o mjenici) koji je uređivao način postupanja s mjenicom. Obzirom da se navedeni propis do danas nije promijenio ne vidimo nikakve osnove da se s mjenicom u novim uvjetima odvijanja platnog prometa u zemlji postupa na drugačiji način. Navod da je nalog za plaćanje mjenice nova okolnost (ovlast vjerovniku) u platnom prometu koja je uvedena novim Zakonom o platnom prometu u zemlji nije točna, jer je i odredbama starog Zakona o platnom prometu u zemlji bilo propisano da naloge za plaćanje mogu podnositi vjerovnici na temelju dospjelih vrijednosnih papira i instrumenata osiguranja plaćanja.

Dodatno argumentiranje ovakvog stava Hrvatske narodne banke proizlazi i iz nemogućnosti odgovora na slijedeća pitanja:

1. Obzirom na odredbe Zakona o mjenici kojima su propisani i zastarni rokovi vezano na mogućnost ostvarivanja mjeničnog potraživanja, ostaje nejasno da li se takvi rokovi odnose i primjenjuju i na naloge (obrasce platnog prometa) koje banke uvode u evidenciju neizvršenih osnova za plaćanje, odnosno koliko dugo bi takav nalog mogao stajati u evidenciji i tko bi vodio evidenciju o takvim rokovima?

2. Kako u okolnostima kada se nalog za naplatu avalirane mjenice uvodi u evidenciju neizvršenih osnova za naplatu, a mjenica se pri tome vraća njenom zakonitom imatelju, izbjeci moguću višestruku naplatu po istoj mjenici?

Zbog suprotnih načina postupanja banaka s mjenicom, očigledno je da će o ispravnosti postupanja zadnju riječ ipak dati sudska praksa.

Završno napominjemo da je Hrvatska narodna banka u istom položaju kao i banke, s obzirom na činjenicu da vodeći račune banaka vrši naplatu mjenica i drugih vrijednosnih papira primjenjujući sve relevantne pravne propise. Pri tome se opredijelila za opciju vraćanja mjenice njenom imatelju, ako na računu platitelja nema ili nema dovoljno sredstava za njeno izvršenje, iz razloga kako je to ranije obrazloženo.

S poštovanjem,

VICEGUVERNER

Čedo Maletić